

De Al Qaeda a Daesh: Siria como escenario da loita pola hexemonía do novo xihadismo global

De Al Qaeda a Daesh: Siria como escenario de la lucha por la hegemonía del nuevo yihadismo global

From Al Qaeda to Daesh: Syria as Scene of the Struggle for the Hegemony of the New Global Jihadism

NOUR AL-HUSSEN VILLA

Politóloga

Máster de Estudos Internacionais

Universidade de Santiago de Compostela (Galicia, España)

alhussen.villa@gmail.com

Recibido: 21/03/2017 | Aceptado: 30/05/2017

Resumo: O conflito sirio materializou a evolución do que se entende por “xihadismo global” desde 1988. O pulso polo equilibrio rexional e a loita de intereses entre múltiples potencias facilitou a diversificación dos bandos belixerantes e a aparición dunha insurxencia xihadista. Lonxe de ser monolítica, esta amosa claras diferenzas en canto a medios e obxectivos a medio e longo prazo. Mentres que Al Qaeda perde a súa hexemonía, capacidade de conquista territorial e coordinación, Daesh foi capaz de establecer un protoestado co fin de lexitimarse, controlar socialmente a poboación e alcanzar unha autonomía financeira.
Palabras clave: xihadismo global, Al Qaeda, AQI, Daesh, Al Nusra, Siria.

Resumen: El conflicto sirio ha materializado la evolución de lo que se entiende por “yihadismo global” desde 1988. El pulso por el equilibrio regional y la lucha de intereses entre múltiples potencias ha facilitado la diversificación de los bandos beligerantes y la aparición de una insurgencia yihadista. Lejos de ser monolítica, ésta muestra claras diferencias en cuanto a medios y objetivos a medio y largo plazo. Mientras que Al Qaeda pierde su hegemonía, capacidad de conquista territorial y coordinación, Daesh ha sido capaz de establecer un protoestado con el fin de legitimarse, controlar socialmente a la población y alcanzar una autonomía financiera.
Palabras clave: yihadismo global, Al Qaeda, AQI, Daesh, Al Nusra, Siria.

Abstract: The Syrian conflict has materialised the evolution of what was meant by “global jihadism” since 1988. The power struggle for the regional balance and the clashes of interests between states on the ground has facilitated the diversification of belligerent parties and the emergence of a jihadist insurgency that far from being monolithic shows clear differences in terms of resources and mid-term and long-term objectives. While Al Qaeda is losing its hegemony, Daesh has been able to establish a shell-state in order to legitimize itself as a state, impose a social control and achieve a financial autonomy.

Key words: global jihadism, Al Qaeda, AQI, Daesh, Al Nusra, Syria.

Sumario: 1 Introducción. 2 A relación entre Al Qaeda e Daesh: converxencia e fragmentación. 2.1 A orixe de Al Qaeda. 2.2 A orixe de Daesh e a súa vinculación con Al Qaeda. 2.3 O xurdimento de Al Nusra. 2.4 O secuestro da revolución siria. 3 Similitudes e diferenzas en medios e obxectivos. 4 Conclusións. 5 Bibliografía.

1 INTRODUCCIÓN

O impacto da globalización na tecnoloxía e a inmediatez que leva consigo obríganos a reformularnos certos conceptos. Estes son asumidos con convicción a pesar da existencia dun debate sen fin arredor deles. Este efecto non é soamente material, senón tamén psicolóxico. Un exemplo diso podémolo atopar no alento de posturas impulsadas pola autodestrución e a violencia, que en ocasións son xustificadas baseándose na relixión ou no retorno ao pasado. Se combinamos ambas as dúas, obtemos unha explicación razoable da orixe de novos actores internacionais. Destes mesmos ata agora só coñecemos a súa versión precedente; non obstante, as súas características móstranse obsoletas ante o contexto posmoderno da nosa actual perspectiva.

Certamente “un dos efectos inesperados da Primavera Árabe foi o rebrote do movemento xihadista transnacional, que atravesaba horas baixas tras as campañas contra Al Qaeda desatadas polos Estados Unidos despois dos atentados do 11 de setembro de 2011”¹. O caso máis salientable é o de Siria, onde a revolución iniciada en marzo de 2011 derivou nun conflito secular e na aparición de grupos salafistas-xihadistas como a antiga Fronte Al Nusra (filial siria de Al Qaeda) ou Daesh.

O obxectivo deste artigo é realizar unha revisión da orixe e a evolución de cada organización mencionada. Tamén ten como fin sinalar a similitude entre os seus obxectivos e a diferenza dos medios utilizados para a súa consecución. Así mesmo, preséntase unha contextualización do inicio do conflito sirio e, posteriormente, indícanse os factores que facilitaron a consolidación de ambos os dous grupos. É erróneo afirmar que os dous xurdiron dentro do conflito sirio; máis ben, o contexto propiciou a súa escisión. Ademais, a dinámica e a complexidade da contenda impulsounos a evolucionar cara a unha forma alternativa ao “xihadismo global”² como ata agora o entendiamos.

Para a realización deste artigo baseeime tanto na revisión de fontes bibliográficas (libros, documentos de traballo e informes) como nas miñas publicacións anteriores centradas na transformación administrativa e social da cidade de Raqqa, erroneamente coñecida como a capital do Estado Islámico³.

2 A RELACIÓN ENTRE AL QAEDA E DAESH: CONVERXENCIA E FRAGMENTACIÓN

2.1 A orixe de Al Qaeda

Antes do comezo da guerra en Siria, falar de xihad global e terrorismo xihadista era sinónimo de falar de Al Qaeda. Non obstante, o conflito desenvolveu un escenario diverso en canto á insurxencia xihadista, rematando así coa hexemonía da organización que durante décadas se proclamou como a “multinacional do terrorismo”.

Este cualificativo débese a que, para falar de Al Qaeda, debemos diferenciar dúas dimensións referentes á súa estrutura e, por conseguinte, ao seu ámbito de actuación. En primeiro lugar,

podemos sinalar unha primeira dimensión superior correspondente á organización central en si e o que se coñece como Al Qaeda Central (AQC). En segundo lugar, podemos facer referencia a outra dimensión inferior correspondente á súa estratexia de descentralización. Esta última comprende as súas ramas locais operativas en distintos países, como por exemplo Al Qaeda Península Arábiga (AQPA), Al Qaeda no Magreb Islámico (AQMI), Al Qaeda na Terra dos dous Ríos (AQTD), que posteriormente se convertería en Estado Islámico en Iraq (EI), logo en Estado Islámico en Iraq e Levante (EIL) e finalmente dividiríase en Estado Islámico (Daesh) e a filial de Al Qaeda en Siria, o antigo Al Nusra. Ademais destas ramificacións, Al Qaeda conta con grupos asociados á súa matriz, que comparten as súas mesmas aspiracións de crear un califato islámico rexido pola xaria. Como exemplos de grupos asociados podemos mencionar a Al Shabab en Somalia, Boko Haram en Nixeria (que en 2015 xurara lealdade a Daesh) e o Emirato do Cáucaso ou Imerat Kavkaz.

A orixe de AQC ten lugar en 1988. Osama bin Laden, Zawahiri e Abudullah Azzam fundaron esta organización de base xihadista salafista. Esta ideoloxía é “unha variante do salafismo de acordo coa cal o concepto relixioso de xihad debe ser entendido exclusivamente na súa acepción belicosa; xustifica moral e utilitariamente a violencia terrorista co obxectivo último de instaurar un califato ou sorte de imperio panislámico de orientación fundamentalista”⁴.

A día de hoxe, podemos afirmar que os obxectivos de Al Qaeda xiran arredor de tres eixes fundamentais⁵:

a) Rematar coa presenza dos Estados Unidos en Oriente Medio, xa que desde un principio os EE. UU. presentáronse como o principal inimigo a combater, posto que representan a visión impura e pecadora da sociedade occidental. Ademais, a súa presenza militar tanto na península Arábiga como en Afganistán e Iraq é interpretada como unha inxerencia externa na rexión. Dédúcese que o seu fin é saquear o patrimonio e perseguir e aniquilar os musulmáns directamente ou a través do apoio a países represivos cos musulmáns, como pode ser por exemplo Israel.

b) Por iso, Israel é outro inimigo a abater para Al Qaeda, dado que representa a ocupación colonial de Occidente e a apropiación ilegal da terra lexítima dos musulmáns. Así pois, Al Qaeda avoga por unha retórica antisemita e pola destrución total do Estado xudeu.

c) Do mesmo xeito que os anteriores obxectivos forman parte dun propósito xeral que é “a loita contra o inimigo afastado”, dentro da axenda de Al Qaeda inclúese tamén o obxectivo de loitar contra o “inimigo próximo”. Este tipo de inimigo engloba “os falsos musulmáns, os xiítas e aqueles sunnitas que apoiaban ou toleraban os réximes opresivos contra o islam por seren apóstatas”⁶. Neste obxectivo fíxose maior fincapé a partir da descentralización de Al Qaeda levada a cabo despois dos atentados do 11-S. Desta forma, as franquías rexionais cobrarían maior importancia. Dado o “acoso a que estaba sometida a matriz central, aumentou nas cada vez máis descentralizadas organizacións rexionais o interese polos obxectivos próximos, quedando a retórica dos ataques a Occidente como responsabilidade da dirección central”⁷.

2.2 A orixe de Daesh e a súa vinculación con Al Qaeda

O que coñecemos hoxe por Estado Islámico ou Daesh⁸ é o resultado dun proceso iniciado a finais da década dos noventa e cuxo impulsor é o xordano Abu Musab Al Zarqawi. En 1989 Zarqawi mantivera os seus primeiros contactos coa cúpula de Al Qaeda en Afganistán. Posteriormente, foi enviado a Europa e desde alí estableceu as células de Al Tawhid. Zarqawi estaría cinco anos en prisión pola súa actividade vinculada ao terrorismo para despois, no ano 1999, viaxar de

novo a Afganistán co fin de reatoparse con Osama bin Laden. Con desconfianza e receo, Osama bin Laden subministroulle apoio financeiro e loxístico para que o grupo de Jund Al Sham, a cargo do propio Al Zarqawi, comezase a súa actividade. Meses despois de se establecer, o grupo cambiou o seu nome a Yamaat Al Tawhid Wal Xihad, pero continuaba recibindo adestramento militar e utilizando instalacións de Al Qaeda en Afganistán.

Seguindo a biografía escrita polo xihadista Sayf Al Adal “Al Zarqawi tratou de construír desde o principio unha pequena sociedade, unha comunidade política que –segundo relata Al Adal– Al Zarqawi pretendía transplantar a Oriente Medio e en concreto a Irak”⁹. Así pois, tras os atentados do 11-S, Al Zarqawi trasladouse a Iraq, concretamente a unha provincia do Kurdistan iraquí denominada Sulaymaniya. Unha vez comezada a guerra en Iraq, Zarqawi empezou a ocupar un espazo dentro do movemento insurxente iraquí cometendo varios atentados. É en 2004 cando o xordano decide xurarlle fidelidade a Osama bin Laden. A adhesión formal de Tawhid Wal Xihad a Al Qaeda non supuxo máis que un acordo por necesidade e oportunismo. Por un lado “Al Qaeda quería ter presenza en Iraq e Al Zarqawi desexaba atraer voluntarios e financiamento, adoptando a marca máis valorada daquela nos ámbitos islamistas radicais”¹⁰. Xa consolidado como Al Qaeda en Iraq (AQI) –e tras cometer varios ataques sangrentos, entre eles o ataque á embaixada xordana en Bagdad ou o atentado contra a mesquita xiíta Imán Ali en Nayaf¹¹–, recibiu varias mensaxes de parte de AQC instándoo a que frease o nivel exaxerado de violencia perpetrada contra a poboación local.

Facendo caso omiso ás advertencias da cúpula, en 2006 AQI conseguiu formar, xunto a outros cinco grupos insurxentes, o Consello da Shura dos Muxahidin. Facíao despois de que a organización intuise a perda de confianza da poboación sunnita que estaba disposta –segundo o resultado do referendo constitucional celebrado o 15 de outubro de 2005– a chegar a un acordo coa maioría xiíta. Tras ser eliminado Zarqawi o 8 de xuño de 2006¹² nunha operación norteamericana ao norte de Bagdad, o Consello da Shura dos Muxahidin comezou a deseñar o proxecto de crear un suposto Estado Islámico.

Por iso, lonxe de pensar que o que coñecemos hoxe por Daesh é un produto espontáneo e recente, xerado e consolidado na guerra de Siria, debemos ter presente que a súa creación se remonta ao ano 2006 en Iraq. Segundo J. Jordán¹³, AQI, convertido en EI e liderado por Abu Omar Baghdadi, continuaría sen obter éxito por dúas razóns principais. En primeiro lugar, pola desconfianza que creaba o carácter foráneo dos combatentes, os cales procedían de distintos países, en especial de Arabia Saudita, para servir á organización. En segundo lugar, polo fanatismo, a violencia e a imposición de normas baseadas nunha interpretación interesada do Corán que imposibilitaba a vida cotiá dos iraquís.

A situación do EI mantívose crítica nos anos 2009 e 2010, perdendo de novo o seu líder. Este foi substituído por Abu Bakr Al Baghdadi, quen logrou o rexurdir da organización entre 2011 e 2013 grazas a varios factores. O primeiro deles é que o EI posuía a capacidade financeira de atraer combatentes a cambio dunha alta remuneración económica e, ademais, servíase do descontento cidadán e de grupos armados cara á mala xestión do goberno de Maliki. En segundo lugar, foi a campaña intensiva de atentados e de asaltos ás prisións que se converteran nun caldo de cultivo de radicalización. As prisións máis coñecidas (Abu Ghraib e Camp Bucca) acolleron entre as súas reixas o actual líder de Daesh, o autoproclamado califa Abu Bakr Al Baghdadi, o seu número dous Abu Muslim Al Turkmani¹⁴ e a Haji Bakr. Non obstante, non deixa de ser curioso que os postos de relevancia dentro da organización fosen ocupados non só por

ex-prisioneiros radicais, senón tamén por ex-oficiais de Saddam Hussein que se radicalizaron nas propias prisións ao entraren en contacto cos primeiros.

Pero que beneficios mutuos ofrecía ese contacto? Basicamente un intercambio de coñecementos e fortalezas. Por unha parte “os xihadistas aprenderon dos ex-baazistas habilidades de organización e disciplina militar. E estes, pola súa banda, atoparon un propósito nos militantes islamistas”¹⁵. Por último, o EI mellorara a súa coordinación e as súas tácticas de ataque, que combinaban técnicas de guerrilla con sofisticadas estratexias militares e, por suposto, ataques suicidas.

2.3 O xurdimento de Al Nusra

A ausencia de Al Qaeda en Siria ata 2012 é un aspecto interesante que cómpre destacar e revela en boa medida as dinámicas internas e a evolución de medios e obxectivos do grupo. Nun inicio, a antiga filial de Al Qaeda en Siria tomou o nome de Jabhat Al Nusra li Ahl Al Sham. Na súa orixe, no ano 2011, o grupo pretendía ser unha simple expedición enviada por Bagdad para explorar a situación no país veciño. A dita expedición estaba encabezada por Abu Muhamad Al Julani, quen, ao detectar factores favorables ao asentamento do grupo, conseguiu que outras formacións xihadistas locais emerxentes e outros como Khorasaan formasen parte da Fronte de Al Nusra¹⁶ e, desta forma, ocupar un lugar nas forzas opositoras ao réxime de Asad en Siria. O grupo declarou oficialmente a súa existencia no ano 2012, e nese mesmo ano “expandíronse as súas operacións en 11 das 13 provincias de Siria, incluídas partes de Aleppo, Raqqa, Deir el Zour, Daraa e Idlib”¹⁷.

En abril de 2013 e mediante un acto unilateral, Al Baghdadi proclamou a pertenza de Al Nusra á súa organización, que agora posuía o nome de Dawla Islamiya fi Al Iraq wa Al Sham¹⁸, é dicir, Estado Islámico en Iraq e Levante. Pola súa banda, Al Julani opúxose firmemente a esta unión, tendo que resolverse o conflito coa intervención de Ayma Zawahirin, ao sinalar que cada grupo debería actuar nun territorio (Al Nusra en Siria, e Estado Islámico en Iraq e Levante en Iraq) e, aínda que fosen independentes, deberían manter unha relación de cooperación e asistencia mutua. Al Baghdadi rexeitou esta decisión, xustificando ademais que esa solución lexitimaba indirectamente a imposición colonial de fronteiras, materializada no tratado de Sykes Picot en 1916. En definitiva, a día de hoxe podemos afirmar que “esta ruptura desatou unha pugna pola hexemonía no xihadismo global entre dúas organizacións que comparten no fundamental doutrina e fins pero discrepan en tácticas e en estratexia”¹⁹.

Segundo un ex-presos de Daesh, o núcleo fundador do que hoxe se coñece como antigo Al Nusra en Raqqa entrou en Siria no ano 2012 e estableceuse nunha aldea que non supera os 100 habitantes, próxima a Tal Abyad, denominada Beir Asheq. Entre este grupo fundador atopábanse Faisal Al-Blo, Abu Ali Sharei, Hadi Al-Akaal, Abu Ali Al Kajwan e Abu Loukman, na actualidade xefe *de facto* do aparato de seguridade de Daesh en Siria. Aínda así, nese momento foi elixido como emir do grupo, xa que, de acordo coa ideoloxía xihadista, todo grupo con características similares que exceda as tres persoas ten que estar rexido por un emir²⁰. Podemos afirmar que, en xeral, tanto dirixentes como combatentes de Al Nusra adoitan ser de nacionalidade siria e que, a diferenza de Daesh, “Al Nusra é un grupo netamente sirio que loita contra o réxime e mantén unha estreita relación co resto de milicias armadas, en particular co salafista Ahrar Al Sham, co que estableceu o Exército da Conquista”²¹.

O 20 de xullo de 2016, Al Julani anunciaba publicamente mediante un vídeo²² a separación de Al Nusra de Al Qaeda, aprobada previamente por Ayman Zawahiri, “co fin de preservar a xihad no país”. O grupo pasaría a denominarse Jabhat Fateh Al Sham, e obraría de forma (supostamente) independente da súa matriz. Pero o certo é que isto non é máis que unha estratexia do grupo que consiste “en crear unha imaxe de ser máis moderado nun intento de unificar, galvanizar e apelar aos outros grupos da oposición en Siria”²³. Aínda así, os seus obxectivos seguen a coincidir coa axenda de Al Qaeda.

2.4 O secuestro da revolución siria

A guerra en Siria foi un contexto determinante e sen dúbida favorable para a expansión e consolidación de grupos terroristas como Al Nusra e Daesh. O caos de que ambos os dous grupos se nutren é o resultado dun conflito internacionalizado cuxa dinámica deu lugar ao xurdimiento de múltiples bandos e actores non estatais cuxos intereses e obxectivos son inflexibles entre si, o cal dota dunha maior complexidade o conflito e dificulta a súa solución.

Ata o ano 2012, na ditadura de Hafez Al Asad, posteriormente herdada polo seu fillo Bashar Al Asad no ano 2000, non existían grupos terroristas iguais aos que hoxe están presentes sobre o terreo, nin tampouco ningunha entidade política que fose contraria ao réxime pública e legalmente, pois a ditadura eliminara calquera indicio de oposición, xa fosen organizacións ou partidos políticos de base ideolóxica como pode ser o Partido Comunista, ou de base relixiosa como Os Irmáns Musulmáns, cuxa represión e persecución foi feroz, chegando ao extremo de perpetrar un masacre na cidade de Hama no ano 1982, coa escusa de rematar cunha suposta rebelión organizada polos Irmáns Musulmáns. Aínda se descoñece a día de hoxe o número exacto de vítimas asasinadas a mans das forzas leais do réxime, encabezadas por Rifaat Al Asad, que entraron abrindo fogo na cidade e asaltando casas civís, aínda que informes de organizacións internacionais, entre elas Amnistía Internacional, sitúanas nunha cifra próxima ás 25.000 vítimas²⁴. Por outra banda, tampouco existía ningunha manifestación pública de sectarismo, radicalismo ou conflito relixioso no país ao nivel do panorama actual, aínda que si é certo que existían grupos desde 1979 como a Vangarda Combatente, “un grupúsculo emparentado cos Irmáns Musulmáns, que pretendía derrocar ao réxime baazista, ao que tachaba de ‘apóstata’”²⁵.

No referente á sociedade siria, podemos destacar a súa diversidade relixiosa. O 74%²⁶ está conformada por musulmáns sunnitas, mentres que musulmáns xiítas, alauitas e ismaelitas representan un 13%. Pola súa banda, os cristiáns conforman o 10% e os drusos un 3%. Cabe destacar que, pola súa natureza sociolóxica, a sociedade siria non se rexía estritamente baseándose na relixión nas súas relacións sociais, senón en canto a normas impostas por “unha marcada segmentación tribal de tipo patriarcal, onde as lealdades están atadas a unha descendencia común e onde familia, clan, tribo e pacto de honra se interrelacionan con fortes motivacións e condicións de comportamento”²⁷. Ademais disto, cabe recordar a estimación do FMI do crecemento do PIB en 2010 do 3,9%, o que supón un 6%, por debaixo da porcentaxe alcanzada en 2008, e a súa caída en 2011 entre un 15% e un 20%, ata os 64.700 millóns de dólares²⁸.

Ademais, os únicos datos oficiais dispoñibles sobre a cantidade de persoas que vivían baixo o limiar da pobreza remóntanse ao ano 2006, que apuntan que o 11,9% dos habitantes sirios vivían en tales condicións. En definitiva, “o crecemento poboacional anual está estimado nun 2,5-3%, un dos máis altos da rexión”. Noutras palabras, “a economía siria non se corresponde

co crecemento da poboación, especialmente no número de solicitantes de emprego que se introducen no mercado cada ano²⁹.

Os aspectos mencionados anteriormente son importantes, pois apuntan a que, ademais de posuír unha limitación en canto a liberdade política, e de enfrontarse a unha violación sistemática de dereitos humanos e democráticos, a poboación siria atravesaba unhas dificultades económicas reflectidas nos datos anteriormente expostos. Pódese deducir entón que o inicio da revolución iniciada en marzo de 2011 non tiña un obxectivo relixioso, senón sublevarse ante a limitación política, protestar ante a corrupción e exixir unha mellora nas políticas económicas.

O que debemos preguntarnos a continuación é que foi o que levou o conflito sirio a adquirir connotacións relixiosas e a atraer a inclusión de organizacións xihadistas dentro del. Como acontecera en Iraq, a guerra sectaria chegaría para “distraer os combatentes do obxectivo real. A aparición de grupúsculos extremistas estranxeiros, orfos de xihad, en permanente busca de terreos propicios onde levar o seu extremismo e facerse fortes mediante o crime disfrazado de actitude relixiosa, definíase como o seguinte paso³⁰.

Existen varios factores que axudaron a que o nihilismo islámico en Siria experimentase un auxe e que, polo tanto, grupos como Al Nusra ou Daesh se expandisen e consolidasen no territorio. En primeiro lugar, a intensa violencia exercida polas forzas de seguridade de Bashar Al Asad contra o levantamento popular; en segundo lugar, a ausencia de apoio exterior á revolución siria ou de protección contra esta violencia extrema, e en último lugar o fracaso da oposición siria de presentar unha visión colectiva e un proxecto consistente³¹. Isto viuse reflectido na incapacidade de administrar eficazmente as zonas que acababan de ser liberadas do réxime, en ocasións coa colaboración de Al Nusra ou Ahrar Al Sham. O baleiro de poder xerado nestes territorios, xunto aos conflitos ideolóxicos entre os grupos para adminístralos e o aumento das demandas básicas da poboación que se atopaba desprotexida a causa da guerra, fixeron que esta lle dese unha oportunidade ás faccións islamistas como garantes da lei e a orde.

3 SIMILITUDES E DIFERENZAS EN MEDIOS E OBXECTIVOS

Unha vez asentado en Siria, Al Nusra comezou a recrutar combatentes locais. Al Baghdadi proclamou o 29 de xuño de 2014 a creación do califato, é dicir, recuperar “o primeiro sistema de goberno establecido polo islam, sendo a unión de toda a comunidade arredor dun líder, denominado califa e que se rexía baixo a lei islámica, a xaria³². O acto en si significaba unha lexitimación imposta arredor da figura do denominado “califa Ibrahim” e, en consecuencia, motivar ideoloxicamente futuros recrutas. Ademais, o grupo cambiaría a denominación de Estado Islámico de Iraq e Levante pola de Estado Islámico. O simbolismo que posúe este cambio de nome reside en que, a diferenza de marcar uns límites territoriais á acción do grupo (Iraq e Siria), agora as accións do grupo posuirían oficialmente unha connotación global que implicaba a expansión da ideoloxía e os fins do grupo, por iso “*Baqiya wa ya tamada*”, que significa “Permanecer e expandirse”, converteuse no lema da organización.

Daesh supera a Antiga Fronte Al Nusra e actual Fateh Al Sham en varios aspectos. O primeiro deles é na mobilización e capacidade de atraer combatentes de distintas zonas do mundo, ben europeos, do Norte de África, península Arábrica, Cáucaso ou Asia Central. Mentres que a cúpula de Al Qaeda sempre estivo formada por líderes de distintas nacionalidades, plasmando

desta forma a identidade transnacional da organización, a cúpula de Daesh está formada en boa medida por ex-oficiais baazistas iraquís que sufriron un proceso de radicalización nos cárceres.

A idea invértese no referente ás nacionalidades dos seus combatentes. Mentres a antiga filial de Al Qaeda en Siria acolleu desde o seu inicio sirios que desertaban doutras faccións opositoras atraídas polo seu discurso radical, os combatentes de Daesh posúen distintas nacionalidades, xa sexa calquera europea, magrebí, tunisiana, saudita, chechena ou uzbeka. Non obstante, Daesh logrou pouco a pouco que nacionais sirios tamén compoñan as súas filas, sobre todo despois de forxar alianzas con algunhas tribos locais nas provincias de Raqqa, Al Hasakah e Dayr Al Zor.

A capacidade de atraer combatentes estranxeiros débese a dous factores. Por un lado, ao efecto do discurso apocalíptico propio de Daesh, que promete vinganza e xustiza a todos os musulmáns humillados e, sobre todo, á promesa de pertencer a unha comunidade onde a estes individuos se lles valore e se lles recoñeza como heroes. Por suposto, este discurso está estudadamente construído e eficazmente difundido desde o “Cibercalifato”, o grupo de Internet, redes sociais, comunicación e mercadotecnia de Daesh. Por outro lado, débese á capacidade económica que demostra o grupo ao pagarlles aos combatentes soldos que oscilan entre os 400 e os 600 dólares³³ ao mes, ademais dun plus por cada esposa e cada fillo. Entre 2014 e 2015 combatentes estranxeiros chegaron a alcanzar o soldo de 1.500 dolares³⁴. Por este segundo factor en concreto, en 2013 algúns combatentes de Al Nusra admiten cambiar de bando e empezar a loitar nas filas de Daesh³⁵. Aínda así, o grupo reduciu o salario dos seus combatentes ata o 50% no último período, debido á campaña de bombardeos dirixidos pola Coalición Internacional ás súas instalacións e pola debilitación das súas finanzas³⁶.

Sobre a visión político-relixiosa de Daesh, o certo é que non achega novidade ningunha á xa desenvolvida por Al Qaeda, salvo na súa esencia takfiri, baseada na lexitimación do uso da violencia extrema contra os propios musulmáns sunnitas. Ambas as dúas organizacións teñen como fin establecer un califato rexido pola xaria e posteriormente librar a batalla contra infieis e preparar o mundo para “*Youm Al Kyama*”, é dicir, o día do xuízo final. A diferenza radica na mensaxe que expresa Daesh, construída arredor da necesidade de engadir control territorial ao control relixioso³⁷. Este dominio físico e a súa capacidade administrativa é a gran fenda que separa unha organización da outra: mentres que en Siria a antiga filial de Al Qaeda controla pequenos enclaves situados en Idlib, sur de Daraa e pequenas aldeas situadas entre Hama e Homs, Daesh chegou a controlar, no ano 2016, 40.000 km cadrados³⁸ comprendidos entre Siria e Iraq, onde habitan 8 millóns de civís.

No entanto, certo é que nestes últimos meses Daesh perdeu 18.000 km cadrados³⁹ do total que controlaba o ano anterior. Por iso, ante a capacidade de controlar un territorio, o grupo de Al Baghdadi pretende demostrar que foi capaz de levar a cabo o seu proxecto de Estado, e inverte o seu maior esforzo en reflectilo na súa propaganda. A diferenza da antiga Fronte Al Nusra, cuxa coordinación e xestión territorial é deficiente, Daesh desenvolveu un modelo de goberno estruturado, organizado e planificado desde o ano 2006, pois así o reflicte o seu documento publicado ese mesmo ano co título “Informacións para as xentes sobre o Estado Islámico”⁴⁰.

A estrutura de Daesh está conformada por dous niveis: central e local. A estrutura de poder central componse o califa Al Baghdadi, que conta con tres órganos consultivos: o Consello da Shura, o Consello da Xaria e o Gabinete, composto polos líderes de cada consello (Dirección Xeral, Seguridade, Finanzas, Coordinación Provincial e Transportes, Militar, Novos Combatentes, Educación, Liderado, Económico, Consellos de Servizos Sociais, etc.)⁴¹. Para facilitar a súa

xestión, Daesh dividiu o seu territorio en 19 *wilayat*⁴². Estas incorporáronse ao seu control ben a causa da súa expansión, ou ben recibindo o xuramento de lealdade, denominado *baya*, por parte doutros movementos xihadistas, como pode ser “a provincia de Sinaí”. Así pois, “en cada *wilayat* reproducécese o mesmo esquema de liderado estratéxico, dirixido por un *wali* (gobernador). Á súa vez, a estrutura repítese a nivel micro nos distritos locais, que teñen como nome *qitahaat*; cada municipio está administrado por un comandante militar, un líder de seguridade e un emir, todos eles supeditados ás ordes do *wali*”⁴³.

Ademais, segue a súa estratexia de recuperar nomes, termos e conceptos da era dourada do islam co fin de autolexitimarse. Por exemplo, para a xestión local de cada provincia, Daesh restableceu o que se coñece por *dawawin* (plural de *diwan*), unha sorte de oficinas locais gobernamentais herdadas dos antigos califatos. O seu actual labor é estar ao cargo do plan administrativo e de controlar a poboación, co fin de asegurar o suposto “proxecto de Estado” e implementar as normas provenientes da organización central.

Non obstante, estas oficinas están lonxe de velar polo ben dos cidadáns e cubrir as súas necesidades. Máis ben, mostran estar orientadas ao espolio da poboación, mediante impostos como o *zakat* ou *jizya*⁴⁴ ou multas impostas por non cumprir coas normas do grupo, sempre cunha xustificación relixiosa e co fin de alimentar as súas arcas. Unha das oficinas que máis fincapé fai neste espolio continuo é Al Hisba, tamén coñecida como Policía da Moral, cuxa función é a vixilancia e o control da poboación.

En definitiva, o conflito sirio impulsou unha transformación no “xihadismo global”. Por unha parte, este movemento segue sendo a raíz de ambos os dous grupos salafistas xihadistas. O concepto de “xihadismo global” utilízase máis ben na propaganda –en especial na de Daesh– co fin de sementar o terror, a ameaza en Occidente e continuar alimentando a narrativa destrutiva contra “os cruzados”. Non obstante, na práctica e sobre o terreo, a dimensión global pasa a segundo plano e cobran maior importancia as necesidades locais. Estas son reflectidas na conquista territorial e o proceso de desenvolver institucións para a súa xestión, así como para o autofinanciamento do grupo mediante actividades ilícitas e o espolio á poboación.

4 CONCLUSIÓNS

Vimos como o xerme do que hoxe coñecemos por Daesh ten lugar nos anos noventa e ten como impulsor a Zarqawi. As súas alianzas coa cúpula de Al Qaeda permitiulle establecerse en Iraq, onde estaría a cargo da célula local de Al Qaeda, é dicir, AQI. O grupo sufriría diversas transformacións ata chegar a ser Estado Islámico de Iraq e Levante. En 2013 é cando ten lugar a separación de Al Nusra como grupo independente do Estado Islámico, aínda que permanecerá vinculado a Al Qaeda, converténdose na súa filial siria.

A pesar de que a raíz destes dous grupos non tivera lugar en Siria, o certo é que o conflito no país alimentou a súa consolidación e, en certa forma, tamén provocou a súa escisión. O caos sementado a causa da violenta resposta do réxime sirio favoreceu a inseguridade e a inestabilidade das zonas que se sublevaran. Algunhas destas foron liberadas das forzas do réxime, pero a carencia de bens e servizos, xunto ao baleiro de poder existente, supuxeron uns factores de atracción favorables a estes grupos xihadistas, que tinguiron o conflito de radicalismo e relixiosidade, cando na súa orixe a causa do conflito é política e económica.

O conflito sirio supuxo unha redefinición do concepto de “xihadismo global” como ata agora o entendiamos. En lugar de ter un obxectivo global, o novo xihadismo preséntase máis

pragmático e atende en maior medida –sen deixar de lado o contido do seu discurso propagandístico– a necesidades locais sobre o terreo. Na súa axenda actual é prioritaria a conquista territorial e a expansión co fin de establecer o seu particular goberno. Algo que supuña unha aspiración para Al Qaeda nas anteriores décadas, alcanzouno Daesh nestes últimos 3 anos.

Por iso, ademais, o conflito en Siria evidenciou dúas cousas. Por unha parte, a perda de poder de Al Qaeda, debido á deficiencia na súa coordinación e desenvolvemento da súa estratexia antioccidental. Por outra parte, o auxe doutras formas alternativas de organización terrorista como Daesh, que aspiran a converterse en Estado. Mentres grupos como Al Nusra “se centran principalmente en atacar de forma constante os infieis, Daesh esfórzase principalmente en actuar como un Estado e en que se lle considere como tal”⁴⁵. Por esta razón “Daesh busca cumprir os requisitos dun Estado moderno: territorialidade, soberanía, lexitimidade e burocracia”⁴⁶. *É así como Daesh se compromete a asegurar orde e seguridade en zonas destruídas pola guerra e onde impera o caos e a falta de seguridade e de bens, mediante unha estratexia que combina a violencia coa suposta prestación de servizos sociais.*

Ademais, para levar a cabo o seu proxecto, Daesh puxo en marcha un modelo económico subordinado a outro de goberno, cuxas fontes de financiamento derivan de actividades ilícitas desenvolvidas no terreo que controla e tamén dos seus propios departamentos ministeriais que se dedican a extorsionar e espoliar a poboación local.

5 BIBLIOGRAFÍA

- ABC 2015. «Camp Bucca, la prisión estadounidense donde nació el Estado Islámico», *ABC*. <http://www.abc.es/internacional/20150426/abci-camp-bucca-universidad-estado-201504232109.html> (25-01-2017).
- Al-Hussen Villa, N. 2016. *Acción y Método de Daesh (2013-2016)*. Trabajo fin de máster (USC). <https://minerva.usc.es/xmlui/handle/10347/15138> (01-03-2017).
- Álvarez-Ossorio, I. 2014. «La Siria de los Asad: Autoritarismo y cleptocracia», *Siria: Esperanzas defraudadas*, CC.OO., 44, 12-18. <http://www.ccoo.es/cms/g/public/o/9/o25489.pdf> (17-01-2017).
- Álvarez-Ossorio, I. 2016. *Siria. Revolución, sectarismo y yihad*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- Atwan, A. 2015. *Islamic State*. London: Saqi Books.
- BBC 2014. «7 preguntas para comprender qué es el Estado Islámico», *BBC* http://www.bbc.com/mundo/noticias/2014/09/140904_que_es_estado_islamico_amv (09-02-2017).
- Burns, J. 2006. «U.S Strikes Hits Insurgent at Safehouse», *New York Times*. <http://www.nytimes.com/2006/06/08/world/middleeast/08cnd-iraq.html> (12-01-2017).
- Bymand, D. 2015. *Al Qaeda, The Islamic State and the global jihadist movement*. Oxford: Oxford University Press.
- Espinosa, J. e Prieto, M. 2016. *Siria, el país de las almas rotas*. Barcelona: Debate.
- Fuente Cobo, I. 2015. «Aproximación histórica al fenómeno del yihadismo», *Instituto de Estudios Estratégicos*. Documento de Análisis n. 28/2015 http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2015/DIEEA28-2015_Evolucion_Yihadismo_IFC.pdf (08-01-2017).
- Gil, J., Lorcay, A. e Jam, J. 2012. «Grupos étnicos y facciones en la lucha de poder siria», *Afkar Ideas*, n. verano, 47-50. http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxiu-adjunts/afkar/afkar-34/13-Lorca_Gil_James_Etnias_facciones%20en%20lucha%20de%20poder_Siria_IP.pdf (27-02-2017).
- Humid, K. 2016. «Islamic State Financing and U.S policy”, *Lovelace, D.: Terrorism Commentary on security documents*, 143, 103-136.
- Islamic State Iraq 2006. «Informing the people about the birth of Islamic State». <https://azelin.files.wordpress.com/2015/09/shaykh-uthmc481n-bin-abd-al-rae1b8a5man-al-tamc4abmc4ab22informing-the-people-about-the-birth-of-the-islamic-state22.pdf>.
- Jordán, J. 2013. «Al Qaeda en Siria, una fuente de problemas en más de un sentido», *Seguridad Internacional*. <http://www.seguridadinternacional.es/?q=es/content/al-qaeda-en-siria-una-fuente-de-problemas-en-m%C3%A1s-de-un-sentido> (20-02-2017).

- Jordán, J. 2015. «El Daesh», *La internacional yihadista*, Instituto de Estudios Estratégicos. Cuaderno de Estrategia, 173. Madrid: Ministerio de Defensa, 109-147.
- Kodmani, H. 2016. «Yassin Haj Salleh: La Syrie ne s'est pas démocratisée, c'est le monde qui s'est syrianisé», *Libération*. http://www.liberation.fr/debats/2016/05/09/yassin-al-haj-saleh-la-syrie-ne-s-est-pas-democratisee-c-est-le-monde-qui-s-est-syrianise_1451478 (29-12-2016).
- Kolch, A. 2016. «Khorasan Group», *Military and Strategic Affairs*, 8 (1), 91-107. <http://www.inss.org.il/> (20-02-2017).
- Lesch, D. 2012. *The Fall of the House of Assad*. London: Yale University Press.
- Lewis, J. 2014. *The Islamic State: A counter- strategy for a counter-state*. Institute for the Study of War. <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Lewis-Center%20of%20gravity.pdf> (21-01-2017).
- Manciulli, A. 2015. *Daesh: The challenge to regional and international security*. NATO Parliamentary Assembly, 226 GSM 15. <http://www.nato-pa.int/> (09-09-2017).
- Martín, J. 2015. *Estado Islámico, Geopolítica del Caos*. Madrid: Catarata.
- Martínez, G. 2016. «La derrota del Daesh ¿final de la pesadilla yihadista en Oriente Medio?», *Grupo de Estudios de Seguridad Internacional*. <http://www.seguridadinternacional.es/?q=es/content/la-derrota-del-daesh-%C2%BFinal-de-la-pesadilla-yihadista-en-oriente-medio> (29-02-2017).
- Morales González, A. 2015. «Expansión Mundial del Terrorismo Yihadista del Estado Islámico o DAESH», *Instituto Español de Estudios Estratégicos. Documento de Opinión*, 71. http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2015/DIEEEO71-2015_ExpansiónMundial_TerrorismoYihadista_A.Morales.pdf (03-03-2017).
- Napoleoni, L. 2014. *El Fénix Islamista*. Barcelona: Paidós.
- Reinares, F. 2015. «Yihadismo global y amenaza terrorista: De Al Qaeda a Daesh», *Real Instituto Elcano*. http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/terrorismo+internacional/ari33-2015-reinares-yihadismo-global-y-amenaza-terrorista-de-al-qaeda-al-estado-islamico (03-01-2017).
- Reuters 2016. «Islamic State to halve fighters' salaries as cost of waging terror starts to bite», *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/20/islamic-state-to-halve-fighters-salaries-as-cost-of-waging-terror-starts-to-bite> (03-08-2016).
- Saveiro Angiò, F. 2016. «Cambio estratégico de Daesh: “Queremos París”, desde la lucha contra el enemigo cercano a la lucha contra el enemigo lejano», *Instituto Español Estudios Estratégicos*, 04. http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2016/DIEEEO0-2016_CambioEstrategico_Daesh_Saveiro_Angio.pdf (06-03-2017).
- Terradillos, A. 2015. «Un combatiente yihadista extranjero gana en Siria 1.400 dólares al mes», *Cadenaser*. http://cadenaser.com/ser/2015/05/18/espana/1431926367_651662.html (25-01-2017).
- Trotta, T. 2012. «La economía siria al borde del colapso», *El País*. http://economia.elpais.com/economia/2012/04/04/actualidad/1333535580_329058.html (15-01-2017).
- Tucker, S. 2015. *U.S Conflicts in the 21st Century*. Westport: Greenwood Press.

NOTAS

- 1 Álvarez Ossorio, 2016: 98.
- 2 A presentación do termo tivo lugar en 1988, mediante unha carta de Osama bin Laden publicada no medio *Al Quds Al Arabi*, onde se facía pública a creación da Fronte Islámica Mundial contra os Xudeus e os Cruzados. Acompañado dunha fatua, os documentos instaban a todo musulmán á loita violenta contra os norteamericanos e os seus aliados.
- 3 Un exemplo diso é *Acción y Método de Daesh en Raqqa* (2013-2016). Trátase do meu traballo fin de máster, e foi dirixido polo Dr. Rafael García Pérez. O traballo foi premiado con matrícula de honra e, por conseguinte, publicado no repositorio institucional de Minerva. Pódese acceder ao seu contido íntegro no seguinte enlace: <https://minerva.usc.es/xmlui/handle/10347/15138>.
- 4 Reinares, 2015.
- 5 Bymand, 2015: 64-65.
- 6 Saveiro Angiò, 2016: 7.
- 7 Fuente Cobo, 2015: 13.
- 8 Neste artigo utilízase a denominación de “Daesh”, acrónimo de ‘Al-dawla al-islamiyya fi l-Iraq wa l-shâm’, é dicir, Estado Islámico de Iraq e Levante. Daesh rexeita esta denominación e castiga a quen a utiliza, dado que se emprega para deslexitimar a súa estrutura de Estado e autoridade, e ademais en árabe a súa pronuncia soa a unha palabra que significa “algo ao que esmagar”.
- 9 Jordán, 2015: 109-147.
- 10 *Ibidem*: 113.

- 11 Tucker, 2015: 66
- 12 Burns, 2006.
- 13 Jordán, 2015: 115
- 14 Segundo líder de Daesh, foi abatido o 18 de agosto de 2015.
- 15 ABC, 2015.
- 16 Kolch, 2016: 100.
- 17 Para máis información: <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493>.
- 18 Manciuilli, 2015: 4.
- 19 Reinares, 2015: 100.
- 20 Entrevista realizada o 08-04-2016.
- 21 Álvarez-Ossorio, 2016: 100.
- 22 Pode consultarse o vídeo da declaración: <https://www.youtube.com/watch?v=oossAtDYbrs>.
- 23 Martínez, 2016.
- 24 <https://www.amnesty.org/es/latest/news/2012/02/syria-years-hama-survivors-recount-horror/> (13-02-2017).
- 25 Álvarez-Ossorio, 2014: 12-18.
- 26 Segundo a CIA, para máis datos visitar: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2122.html>.
- 27 Gil, Lorca, Jam, 2012: 47.
- 28 Trotta, 2012.
- 29 Lesch, 2012: 62.
- 30 Espinosa, Prieto, 2016: 130.
- 31 Entrevista a Yassin Haj Salleh en Kodmani, 2016.
- 32 Morales González, 2015: 3.
- 33 Humid, 2016: 117.
- 34 Terradillos, 2015.
- 35 Humid, 2016: 117.
- 36 Reuters, 2016.
- 37 Lewis, 2014: 10.
- 38 BBC, 2014.
- 39 Ver mapa de IHS IHS Conflict Monitor publicado en BBC. <http://www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-38677809> (20-02-2017).
- 40 Islamic State Iraq, 2006.
- 41 Atwan, 2015: 170-191.
- 42 Termo equivalente a Provincia.
- 43 Al-Hussen Villa, 2016.
- 44 Imposto especial que teñen que pagar as minorías relixiosas que decidan quedar a vivir nos territorios controlados por Daesh.
- 45 Martín, 2015: 52.
- 46 Napoleoni, 2014: 111.